

23/7

VÄSTTYSKLANDS PROBLEM:

Flyktingsminister Hans Lukaschek och ett par bilder från flyktingläger. I över ett och ett halvt år har familjen till vänster bott i en fönsterlös bunker; till höger en liten barnskara till bords med några skynken som avskärmning från barackens sångrader.

ARBETSLÖSHET, FÖRDRIVNA
och FLYKTINGAR

EN TURIST i Tyskland just nu kan lätt få intrycket att allt är väl ställt; han finner eleganta och välsorterade butiker, goda restauranger med hyggliga priser och föga av uppenbar och påträngande nöd. Även från turistsynpunkt ter sig likväl Tyskland fattigt i jämförelse med andra väst- och nordeuropeiska länder: förödelsen i alla större städer är fruktansvärd, människorna är sämre klädda, det lilla skikt som har det bra är mindre än på andra håll. Den lyxkonsumtion som följer med den relativt fria ekonomin skadar dock — hur obetydlig den än är — Tyskland i främlingarnas ögon; den blir en fasad som skymmer bort eländet och svårigheterna.

Några ofta anförda siffror ger en föreställning om det verkliga läget. Bostadsnöden framgår av att befolkningen i Västtyskland 1939—1949 steg med 21 procent, medan bostadsutrymmet sjönk med 17 procent — härvid tas blott hänsyn till de totalt för-

störda bostäderna. Förut fanns i genomsnitt ett bostadsrum för 1,3 personer, nu måste varje rum rymma två personer. Då områdena i öster, som producerade ett livsmedelsöverskott tillräckligt för 6—7 miljoner människor, blivit avskilda, samtidigt som befolkningen i Västtyskland stigit med 9 miljoner, har behovet av import av dylika varor stigit från 20 till 40 procent av den totala förbrukningen. Den industriella produktionen, som före myntreformen 1948 stod på 50 procent av förkrignivån, närmar sig nu denna nivå, men reallönerna beräknas på våren 1950 vara omkring 75 procent av lönerna 1938. En arbetare har i genomsnitt omkring 190 mark i månaden — efter avdrag av skatten —, och en arbetslös familj utan barn erhåller 60—80 mark i månaden; en mark torde i realvärde motsvara en svensk krona.

Likväl är det arbetslösheten och flyktningarna som utgör de

På barackernas bakgård bugger man kvistar till bränsle, snickrar ihop möbler av gammalt ladvirke och hänger kläder på tork; där är också barnens lekplats.

stora problemen. Och dessa problem hänger nära samman. Antalet arbetstagare är något större än före kriget, men trots detta uppgår de arbetslösa till 1,6 miljoner och har tidigare varit drygt två miljoner. Till övervägande del, kanske uteslutande, beror arbetslösheten på det väldiga tillskottet av flyktingar. Och det är främst flyktingarna som är arbetslösa; deras andel av befolkningen är enligt siffror från maj 1950 15,8 procent, deras andel i arbetslösheten 36,3 procent. Det oerhörda problem flyktingarna skapat framgår kanske bäst därav att endast för att skaffa dem anständiga bostäder — 50 kvadratmeter för en familj på 4-5 personer — skulle krävas ett kapitalutlägg på 17 miljarder mark, över en femtedel av Västtysklands nationalförmögenhet och mer än ett års skatter i förbundsrepubliken.

Flyktingarna och de arbetslösa är högst ojämnt fördelade. I Schleswig-Holstein, Tysklands "fattighus", utgör flyktingarna över 40 procent av befolkningen och de arbetslösa över 20 procent av arbetstagarna; motsvarande tal i Niedersachsen är 33 och 12 procent, i Bayern 23

och 11 procent; i exempelvis Rheinland-Pfalz och Nordrhein-Westfalen är däremot flyktings- och arbetslöshetsproblemen av ringa betydelse. Den starka korrelationen mellan anhopning av flyktingar och arbetslöshet är uppenbar. Då åtgärder på dessa områden i huvudsak är delstaternas angelägenhet blir följden dels en begränsning av aktiviteten, dels en stark ojämnhet i belastningen. De hårdast drabbade delstaterna kräver därför att förbundsrepubliken skall ingripa för att genomföra en jämnare fördelning av flyktingarna och av utgifterna för deras hjälp. Schleswig-Holsteins socialdemokratiska regering har i samförstånd med representationen begärt att landet skall förklaras för "nöd-område" och att förbundet skall tillskjuta miljarder för direkt flyttningshjälp, industrialisering, förbättring av kommunikationer och skolor. De mindre utsatta delstaterna har emellertid vägrat att ta emot större grupper av flyktingar och ställer sig, liksom de partikularistiska partierna, avvisande till en genomförd utjämning. I debatten har en tendens framträtt att betona flyktingsfrågans internationella karaktär och nödvändigheten av hjälp utifrån. Möjligt är att flyktingspartiets sensationella seger i Schleswig-Holstein kommer att framkalla mera energiska och långtgående ingripanden från förbundets sida.

På kort sikt drar man sig fram med direkta penningunderstöd, välgörenhet — varvid det svenska Röda korsets och Rädda Barnens insatser i fråga om skolbarnsbesparing och läkarvård spelat en avsevärd roll —, nödhjälpsarbeten och bostadsbyggande genom ländernas försorg. På lång sikt kan flyktingsproblemet lösas blott genom väldiga kapitalinsatser för omfördelning av flyktingarna — det här beräknats att fyra miljoner borde omflyttas med tanke på arbetsmöjligheterna —, bostadsbyggande, utbyggnad av industrin, intensifiering av lantbruket och emigration. Ett nyligen avgivet betänkande av ett utskott ur det amerikanska representanthuset kräver att en arbetsplan snarast möjligt skall uppgöras; omsorgen om flyktingarna bör i första rummet ankomma på Tyskland, men internationella krediter (delvis av Marshallpengar) ställs i utsikt; utvandring av en miljon tyskar borde ordnas genom en särskild utanför FN stående organisation.

Omkring 400.000 flyktingar bor, ofta sedan årtal, i läger av den mest eländiga beskaffenhet. Dessa läger består, enligt det nyssnämnda amerikanska betänkandet, av "tillhåll som absolut inte kan betraktas som bostäder för människor. Det är hyddor eller träbaracker i avlägsna områden. Ursprungligen var de avsedda för militära utposter eller för kringvandrande skogs- eller lantarbetare. De flesta av dessa läger är små ensamstående baracker som hyser 20 till 30 personer. De större lägren hyser några hundra personer. Nästan total arbetslöshet härskar. Lägren kan i regel inte uppvärmas tillräck-

ligt och är utsatta för väder och vind. De är överfulla och eländiga. Hundratusentals flyktingar har ingen avskild plats för sin familj. De flesta barn har inga egna sängar. Då 400.000 människor i Västtyskland befinner sig i ett sådant läge, förstår man de tidningar som talar om faren för sociala oroligheter bland flyktingarna."

*

Det stora flertalet flyktingar är enligt tysk terminologi "fördrivna"; de har överförts till eller tvungits att bege sig till Västtyskland enligt Potsdamavtalets direktiv, och deras hemorter hör ej längre till Tyskland. En minoritet, uppskattad till mellan 1,3 och 1,7 miljoner, är emellertid flyktingar i mera egentlig mening; de har illegalt lyckats komma från östzonen till Västtyskland. Till stor del bildar de ett proletariats inom flyktingsproletariatet — utan laga hemvist, utan arbetslöshetsunderstöd, utan rätt till den hjälp som i skilda hänseenden tillkommer tyska medborgare. De "svarta" flyktingarna rekryterar i alldeles särskilt hög grad kringströvande tiggare, prostituerade och brottslingar; det beräknas att fortfarande 150.000 ungdomar av denna kategori vandrar kring i Tyskland utan bostad eller arbete. De har flytt från den ryska zonen, men i Västtyskland möts de av den fasta befolkningen i regel med en misstro och en ovilja som blir mera befogad ju längre de måste stanna utanför samhället.

Alla av polis och andra myndigheter ertappade flyktingar från östzonen sammanförs numera i två mottagningsläger, Uelzen i den engelska och Giessen i den amerikanska zonen. Enligt de föreskrifter som allierade och tyska myndigheter kommit överens om skall endast sådana flyktingar släppas in som kan antas vara hotade "till liv och lem" vid kvarvaro i östzonen. Varje flykting underkastas därför ett ingående förhör om sina levnadsförhållanden och orsaken till flykten. Under vintermånaderna 1949-1950 inkom i genomsnitt över 10.000 flyktingar i månaden; av dessa blev omkring 20 procent mottagna, medan de övriga nekades tillträde. I juni månad var antalet flyktingar 500-600 dagligen; avvisningsprocenten låg fortfarande mellan 80 och 85 procent; mer än 2.800 flyktingar i månaden fick — bortsett från minderåriga och vissa andra kategorier — inte tas emot. Av de avvisade sänds ett fåtal tillbaka över gränsen såsom misstänkta för spioneri eller agentverksamhet; det stora flertalet avvisas utan att sändas tillbaka och stannar som "svarta" flyktingar i Västtyskland. Härtill kommer en mängd "svarta" flyktingar som aldrig ertappas av den tyska gränspolis.

Förfarandet ter sig för den utomstående ytterligt hårt. Vid ett besök i Uelzen får man ett outplänligt intryck av olyckan och eländet hos dessa människor som efter en länge förberedd flykt från rättslösheten under den ryska regimen ut-

Diplomaterna — en nationell elit?

Ovanstående fråga tycks

Svenska Dagbladet utan tvekan vilja besvara med ja. Tidningen hävdar först att svenska diplomater på alla poster "väl tåla att jämföras med kolleger från andra länder" — om ett så allmänt och kategoriskt påstående skall intet annat sägas än att det måste byggas på en avundsvärd, sannolikt i världen enastående personkänedom. "Icke inom någon gren av statsförvaltningen torde heller rekryteringen ske med sådan omsorg som inom utrikesdepartementet" — det är det andra ledet i bevisföringen. Och slutligen: "De som en gång vunnit inträde får i regel tillfälle till ett för intelligens och omdömesskärpa stimulerande arbete." En sådan särställning för yrket lär inte diplomaterna själva göra anspråk på. Envoyén Westrup synes vara nöjd med jämställdhet mellan utrikesdepartementet och förvaltningen i övrigt. Envoyén Reuterskiöld hävdade i ett minnesvärt försvar för diplomaterna för några år sedan att de fick lära sig de mest olikartade sysslor, men han var ändå jämförelsevis anspråkslös: "Våra diplomater är hårt arbetande, ansvarskännande män, som redan från början av sin bana fått göra sig förtrogna icke blott med utrikespolitiska problem, utan med snart sagt allt mellan himmel och jord, från gödningsämnen till hovceremoniell."

Omdömen av denna art kan lämnas därhän. Det enkla faktum som måste fasthållas är att de allmänna kvalifikationerna för inträde i utrikesdepartementet är medelmåttiga; genomsnittet för studentexamen är Ba +, dvs. exakt medelbetyget för landets studenter i allmänhet, ett faktum som fyller Svenska Dagbladet med glädje; examina för juris kandidaten är lika slätstrukna; i regel har — fjolåret utgör ett undantag — antalet sökande föga överstigit antalet antagna, och tvånget att i många fall acceptera svaga aspiranter är notoriskt. De sålunda antagna har hittills, på grund av det stora antalet chefsplatser, nästan alla blivit ministrar eller generalkonsuler. Det är som om nio

amanuenser eller löjtnanter på tio skulle bli generaldirektörer respektive generalmajorer. Tror någon på fullt allvar att tjänstgöringen i utrikesdepartementet, man må godta envoyén Reuterskiölds beskrivning eller inte, har en egenartad förmåga att bibringa en speciell intellektuell kraft, att förvandla ett hyggligt genomsnitt till en elit? Inom utrikesförvaltningen må man tro det, men låt oss slippa höra det på andra håll.

Påfallande är emellertid att många verkligt skickliga och begåvade män kommer in i departementet, att en rad av våra poster kan sägas vara utomordentligt väl besatta. Sannolikt beror det till stor del på att utrikesdepartementet av gammalt framstår som ett eftersträfvansvärt yrke för ungdomar på hög social standard, och hr Westrup har kanske rätt i påståendet att de duktigaste ofta kommer "från socialklass 1 A"; i utpräglade överklassfamiljer lär särskilt tidigare de mest begåvade ha skickats till UD, medan de mindre märkliga gått till försvaret — eftersom urvalet inom UD är obefintligt, men inom försvaret ytterst effektivt, uppstår på de högsta posterna. Unga män av "enkla" härkomst torde än i dag knappast reflektera på denna karriär på grund av en överdriven föreställning om anspråken på förnämitet och förnögenhet.

Existensen av goda och till och med lysande begåvningar inom utrikesförvaltningen har i denna tidning aldrig dragits i tvivelsmål; den har till och med till undvikande av missförstånd gång efter annan framhävts. Vad som beklagats är det uppenbara förhållandet att enligt det nuvarande systemet ett stort antal obetydliga eller medelmåttiga personer just inom denna gren av förvaltningen når chefsplatser. "Namn är förhatliga" — men vet man inte att trots den goda sammanhållningen inom departementet många av karriärens toppmän omnämnas blott med axelryckningar, generade leenden eller beklaganden?

En försvarslinje som hr Un-

blottade kommer till "frihetens land" för att där bli föremål för pressande förhör och sedan till större delen avvisas; alla gör gällande att de är politiskt förföljda, men endast om de kan göra sannolikt att de hotas av personlig fara får de tillstånd att stanna kvar. Den besökande omringas av förtvivlade människor som vill berätta om sina lidanden och sin skräck: en har berövats sitt företag, en annan har en nära släkting i koncentrationsläger och tror sig hotad av samma öde, en tredje har en gång inkallats till polisförhör, en fjärde har lyckats rymma från arbetstjänst eller koncentrationsläger. Att bli avvisad är inte detsamma som att sändas tillbaka — det vore alltför ohyggligt —, men det innebär att ge sig ut på vägarna i Västtyskland, bland en befolkning som börjar stelna inför nöden, i hopp om att genom tiggeri och tillfälligt arbete kunna uppehålla livet. Och ändå känner sig dessa människor lyckliga över att ha kommit ifrån skräcken under kommunismen.

Den avvisande politiken mot flyktingarna motiveras på skilda sätt. Man talar om risken för att Västtyskland skall översvämmas av kommunistagenter. Man pekar på arbetslösheten och de oförsörjda flyktingarna; skall man ta emot än flera, göra läget än sämre och kanske därmed förbereda den katastrof som kommunisterna räknar med. Man förklarar också — någon gång med en blandning av sentimentalitet och hårdhet som är svårsmält — att hela östzonen går förlorad för "tyskheten" om inte flyktingsströmmen stävjas; hur skall ett återförenat Tyskland vara tänkbart om östzonens tyskar lämnar sina hem? Det moraliska och politiska dilemma som här uppstår är kanske det svåraste av

alla. Flerparten tyska ledare erkänner att den nuvarande politiken är omöjlig att upprätthålla och att Västtyskland måste visa större sympati, större gästfrihet mot dessa flyktingar, som fördrivits inte enligt segarnas beslut, utan av fruktan för terrorn.

*

Flyktingsproblemet omfattning och svårigheter har i dessa rader blott kunnat antydvas. Våldiga materiella insatser fordras för att även på lång sikt komma fram till en mycket blygsam lösning. De materiella svårigheterna kombineras med andra. Från tysk synpunkt gäller det, såsom flyktingsministern Lukaschek skriver, "att hos de fördrivna hamna in tanken att de skall leva som om något återvändande till hemtrakten inte vore tänkbart och att samtidigt upprätthålla tanken på en hemkomst". Från västerländsk synpunkt gäller det att arbeta för att flyktingsproblemet inte blir en röta i den tyska demokratin och därmed ett hinder för det fria Europas utveckling och förening. Arbeta för att göra de tyska flyktingarnas liv dragligare krävs därför inte blott av medkänslan, utan också av intresse.

HERBERT TINGSTEN

(Föregående artiklar i serien var införda 16, 19 och 21 juli.)